

НОРМИ ЗА ПРАВИЛНО ПИСАНЕ И ЗА СКРИНИНГ НА ДИСЛЕКСИЯТА ПРИ УЧЕНИЦИТЕ ОТ II, III И IV КЛАС

Цветанка Ценова¹

В статията е изтъкната необходимостта от норми за правилно писане, които да служат за адекватна оценка на уменията за писане на децата от началното училище. Представено е изследване на уменията за писане на 1377 ученици от II, III и IV клас. Доказани са статистически значими различия между момчетата и момичетата и между учениците от различните етапи на обучение. Установени са и са описани норми за правилно писане при всички популации (момчета и момичета от отделните класове). Те могат да се използват от различни специалисти (логопеди, училищни психолози, учители) за количествено оценяване на постиженията в овладяването на писането в тези популации, както и за своевременна идентификация на децата с дислексия – с нарушения на писането, четенето, способността за учене.

Ключови думи: писане, норма, дислексия, способност за учене, скрининг

Теоретична обосновка

Научният интерес към дислексията датира от края на XIX в. и нараства през XX в. Принос за това имат достигнатото ниво на развитие на биологичните науки и повишеното значение на образованието в индустриалното общество, осъзнаването му като първостепенен фактор за личностна и социална реализация. В наше време е засилено вниманието към възможността всички деца да получават подходящо образование, включително тези, които още с постъпването си в училище показват затруднения в овладяването на писмения език, въпреки нормалното им психофизическо развитие.

Тази немалобройна категория ученици, десетилетия наред буди силен интерес у специалисти от различни научни области, но въпреки интензивните проучвания до днес не е получила уникално название. В наше време,

¹ Доц. дпн Цветанка Ценова – преподавател по логопедия в СУ „Св. Кл. Охридски“
Адрес за контакти: cenova_cc@abv.bg

най-утвърдено е назоваването ѝ с термините *дислексия на развитието* и *специфична дислексия* (Frith, 1986; Clark & Uhry, 1995) за маркиране на първичната форма на нарушението, която не е следствие от умствена изостаналост, груби неврологични дефицити, некоригирани остри проблеми със зрението или слуха или емоционални разстройства. Често използвани са и термините *специфични обучителни трудности* (Левтерова, 2009), *специфични нарушения на способността за учене* (Матанова, 2001), *специфични нарушения на ученето* (Цветкова, 2006). Взаимообвързаността между понятията – специфична дислексия, дислексия на развитието и специфични нарушения на ученето, личи добре в следната дефиниция на Британската асоциация по дислексия (British Dyslexia Association) от 1989 г., цитирана от Томсън (Thomson, 1990, с. 15): „*Ние определяме дислексията на развитието като специфична трудност в ученето, конституционална по своя произход, която се проявява в една или повече дейности на четенето, спелуването и писането, и може да се придружава от трудности в изброяването и назоваването на последователни писмени символи (букви, цифри и ритмови структури), като често до известна степен е засегнат и устният език.*“ Макар понятието дислексия етимологично да се свързва пряко с нарушения на четенето, с него комплексно се означават развитийните нарушения и на четенето, и на писането, основание за което дава както тяхната синхронна онтогенеза, така и дизонтогенетичната им взаимовръзка (Асенова, 2009: 218).

В настоящето, на овладяването на писмеността се гледа като на втори етап в езиковото развитие на детето. Затрудненията в този процес са проблем, който пречатства пълноценното му развитие, първоначално в границите на образователните изисквания, а впоследствие рефлектира върху цялостния му статус, превръща се в предпоставка за отпадане от училище, липса на професионално бъдеще, маргинализация, понякога и за противоположни прояви. Подценяването на подобни случаи води впоследствие до усилия за справяне с дългосрочни ефекти. С оглед предотвратяването или смекчаването им, пред специалистите стои важната задача да извършват своевременно идентификация на случаите на дислексия, във възможно най-ранни срокове, с възможно най-точни средства. От тези позиции, вниманието се насочва към един конкретен проблем с фундаментално значение – за необходимостта от адекватен инструментариум за количествена оценка на уменията за писане и за скрининг на дислексията.

У нас по традиция, логопедите извършват скрининг на нарушенията на писмения език чрез един установен метод – в класовете от II до IV се прилага диктовка на подходящ текст и въз основа на допуснатите от учениците грешки се селектират тези с предполагаема дислексия. Основният ориентир е броят на допуснатите при писане под диктовка грешки. На такъв скрининг не се подлагат само децата от I клас, тъй като са все още в процес на огромяване. Тази практика е доказала своето положително значение, но при прилагането ѝ измерването на нарушенията на писането се извършва „на око“. Липсват количествени стандарти за овладяност на правилно писане, валидни за съответния етап на обучение (клас) и